

KUL TÚRA SLOVA

2020
ROČNÍK 54

VEDECKO-POPULARIZAČNÝ ČASOPIS PRE JAZYKOVÚ KULTÚRU A TER-
MINOLÓGIU ■ ORGÁN JAZYKOVÉDNÉHO ÚSTAVU LUDOVÍTA ŠTÚRA
SAV A JAZYKOVÉHO ODBORU MATICE SLOVENSKEJ

VYDAVATELSTVO MATICE SLOVENSKEJ V MARTINE

KUL TÚRA SLOVA

Vedecko-popularizačný
časopis pre jazykovú
kultúru a terminológiu

Orgán Jazykovedného ústavu
Ludovíta Štúra SAV
a Jazykového odboru
Matice slovenskej

Časopis vychádza s finančnou
podporou Otvorenej akadémie

otvorená
akadémia

HLAVNÁ REDAKTORKA

Sibyla Mislovičová

VÝKONNÁ REDAKTORKA

Iveta Vančová

REDAKČNÁ RADA

Adriana Ferenčíková, Juraj Glov-
ňa, Dana Guričanová, Robert
Hammel, Renáta Hlavatá, Ingrid
Hrubaničová, Martin Chochoľ,
Bronislava Chochoľová, Ján Ka-
čala, Ľubor Králik, Jana Levická,
Sibyla Mislovičová, Slavomír
Ondrejovič, Lucia Molnár Satin-
ská, Mária Šimková, Iveta Vančo-
vá, Pavol Žigo

REDAKCIA

811 01 Bratislava, Panská 26

ŠTÚDIE A ČLÁNKY

- VALENTOVÁ, Iveta: Motivácia slo-
venských priezvisk v Číve..... 3
KAČALA, Ján: Syntax a pravopis vý-
razov so zreteľovým významom 13
MISLOVIČOVÁ, Sibyla: Prevzaté slo-
vá *hoax*, *spam*, *fejk* a ich odvodeniny 19

DISKUSIE

- HRUBANIČOVÁ, Ingrid: Pravopis spo-
jenia *Nežná/nežná revolúcia*. Vhľad
do súčasnej pravopisnej problema-
tiky pri pomenovaniach dejinných
udalostí 25

ZO STUDNICE RODNEJ REČI

- RAMŠÁKOVÁ, Anna: Poznáme vý-
znamy slov *beskyd* a *grapa*? 32

ROZLIČNOSTI

- Osvienčim* verus *Auschwitz*. S. D u c h -
k o v á 41
V rámci a *v rámci*. M. V a c l a v i k 43

SPRÁVY A POSUDKY

- Dve jubileá Adriany Ferenčíkovej.
G. M ú c s k o v á 45
Nitra privítala mladých jazykovedcov.
J. N e m č e k o v á 51
Aký bol Deň otvorených dverí v Jazyko-
vednom ústave Eudovíta Štúra SAV
v roku 2019? R. K r o l č í k o v á 55

SPYTOVALI STE SA

Čo znamená slovo <i>tejpovanie</i> ? D. Gu- ričanová.....	57
<i>Divoká ryža</i> ? I. Vančová	59

Z WEBOVEJ PORADNE

O slove <i>verzus</i>	61
Ako sa skloňujú cudzie vlastné mená <i>Meriah</i> a <i>Kylie</i> ?	61
<i>Za účelom?</i>	62
<i>V globále</i> alebo v „ <i>globáli</i> “?	62

PRIPOMÍNAME SI.....

Informácie autorom.....	64
-------------------------	----

KUL TÚRA SLOVA

KULTÚRA SLOVA, vedecko-popularizačný časopis pre jazykovú kultúru a terminológiu. Orgán Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV a Jazykovedného odboru Matice slovenskej. Ročník 54, 2020, č. 1 (19. 2. 2020). Sídlo vydavateľa a adresa redakcie: Jazykovedný ústav Ľ. Štúra SAV, Panská 26, 811 01 Bratislava. IČO 00167 088. Matica slovenská – Vydavateľstvo Matice slovenskej v Martine. Časopis vychádza s finančnou podporou Otvorenej akadémie. Hlavná redaktorka PhDr. Sibyla Mislovičová. Výkonná redaktorka Mgr. Iveta Vančová. Grafická úprava Oto Takáč. Technický redaktor Vladimír Radik. Vychádza šesťkrát ročne. Ročné predplatné 8,50 €, jednotlivé čísla 1,50 €. Rozširuje, objednávky a predplatné prijíma Vydavateľstvo Matice slovenskej, P. Mudroňa 1, 036 01 Martin, e-mail: periodika@matica.sk, tel. 043/3812826. Evidenčné číslo 3696/09. Podávanie novinových zásielok povolené OZSsRP Banská Bystrica č. 1325/94-PTP z 25. 4. 1994. ISSN 0023-5202 Distributed by Matica slovenská – Vydavateľstvo Matice slovenskej, P. Mudroňa 1, 036 01 Martin, Slovakia.

© Jazykovedný ústav Ľ. Štúra Slovenskej akadémie vied, Bratislava

© Matica slovenská, Martin

Vytlačila tlačiareň Fork, s. r. o., 2020

Cena 1,50 €

KUL TÚRA SLOVA

*Vedecko-popularizačný časopis
pre jazykovú kultúru a terminológiu*

Orgán

*Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV
a Jazykového odboru Matice slovenskej*

Časopis vychádza s finančnou podporou Otvorenej akadémie

otvorená
akadémia

HLAVNÁ REDAKTORKA

PhDr. Sibyla Mislovičová

VÝKONNÁ REDAKTORKA

Mgr. Iveta Vančová

REDAKČNÁ RADA

prom. fil. Adriana Ferenčíková, CSc. (Bratislava), prof. PhDr. Juraj Glovňa, CSc. (Nitra), PhDr. Dana Guričanová (Bratislava), Dr. Robert Hammel (Berlín, Nemecko), PaedDr. Renáta Hlavatá, PhD. (Nitra), PhDr. Ingrid Hrubaničová, PhD. (Bratislava), Mgr. Bronislava Chocholová, PhD. (Bratislava), Mgr. Martin Chochol, PhD. (Bratislava), prof. PhDr. Ján Kačala, DrSc. (Bratislava), PhDr. Ľubor Králik, PhD. (Bratislava), Mgr. Jana Levická, PhD. (Bratislava), PhDr. Sibyla Mislovičová (Bratislava), prof. PhDr. Slavomír Ondrejovič, DrSc. (Bratislava), PhDr. Lucia Molnár Satinská, PhD. (Bratislava), PhDr. Mária Šimková, Ph.D. (Bratislava), Mgr. Iveta Vančová (Bratislava), prof. PhDr. Pavol Žigo, CSc. (Bratislava)

REDAKCIA

811 01 Bratislava, Panská 26

ZO STUDNICE RODNEJ REČI

Poznáme významy slov beskyd a grapa?

ANNA RAMŠÁKOVÁ

Platí všeobecná zásada, že tam, kde sa ľudia usádzajú a zakladajú si sídla, kde poznávajú, hospodársky a inak využívajú krajinu, z nutných orientačných príčin pre jednotlivé prvky krajinného prostredia (osídlené i neosídlené) vznikajú pomenovania (Šrámek, 2019, s. 6). Tie daný objekt individualizujú, identifikujú, pomenúvajú a lokalizujú. História a spôsob osídľovania jednotlivých území sa do rôznej miery odráža aj v toponymách (vlastných menách, ktoré pomenúvajú neživé prírodné objekty a javy, napr. hory, nížiny, lesy, alebo človekom vytvorené objekty, ktoré sú v krajine pevne fixované, napr. mestá, obrábaná či zalesnená pôda; Svoboda a kol., 1983, s. 100), ktoré sa v nich vyskytujú. Príchod a kontaktovanie sa valašského obyvateľstva (rôzneho pôvodu) aj na slovenskom území bolo príčinou vzniku a využívania tzv. karpaticizmov (komplexu slov, ktoré sa formovali a ktoré sú charakteristické pre väčšinu jazykov a nárečí karpatského areálu, napr. *bryndza*, *geleta*, *košiar*), pričom veľké množstvo z nich je doložených iba v dialektoch. Hlavný smer šírenia tzv. valašskej kolonizácie bol síce viazaný na tzv. karpatský oblúk, ale prenikal v rôznej intenzite a formách do ich hornatých, ale často aj do nehornatých území a rozšíril sa aj do „nekarpatkých“ oblastí (Šrámek, 2019, s. 36).

V súbore karpaticizmov sú výrazy, ktoré väčšina používateľov slovenského jazyka nepozná. Dnes sa niektoré z nich pociťujú ako zastarané, sú na okraji slovnej zásoby slovenského jazyka, alebo sa v ňom už nevyskytujú ako apelatíva (všeobecné podstatné mená). Medzi takéto slová možno zaradiť aj slová *beskyd* a *grapa*. Tie pozná iba istá skupina ľudí, resp. pozná

Príspevok je jedným z výstupov vedeckej úlohy *Výskum lexiky slovenských terénnych názvov* – 2. etapa (č. 2/0021/17) grantovej agentúry Ministerstva školstva Slovenskej republiky a Slovenskej akadémie vied VEGA.

terénne názvy (anojkonymá, tzv. nesídelné geografické názvy, názvy nesídelných objektov – neživých prírodných objektov a javov na Zemi, ktoré nie sú určené na bývanie a sú v krajine pevne fixované)¹ *Beskyd* a *Grapa*, ale už si neuvedomuje ich prvotný apelatívny význam.

Jedným zo slovenských regiónov, ktorý bol ovplyvnený aj valašskou kolonizáciou a v ktorom sa vyskytujú uvedené anojkonymá, sú Kysuce². Podľa archívnych záznamov kartotéky terénnych názvov, ktorá sa nachádza v oddelení dejín slovenčiny, onomastiky a etymológie v Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV, názvy súvisiace so slovom *beskyd*, vyskytujúce sa na horných Kysuciach v okrese Čadca, sa používajú na označenie vrchov, lesov, polí, pasienkov a pohoria. Terénny názov *Beskyd*, ktorý vznikol toponymizáciou (všeobecné podstatné meno vo svojom základnom tvare alebo v hotovom útvaru a konštrukcii, bez osobitných toponymických slovotvorných prostriedkov nadobudlo funkciu vlastného podstatného mena – čiže daný objekt individualizuje, napr. *luh* > *Luh*, *za dedinou* > *Za dedinou*, *šibenice* > *Šibenice*; Majtán, 1973, s. 147 – 149, a 1996, s. 19 – 21) apelatíva *beskyd* s významom „horský vrchol, hrebeň“ sa podľa údajov v spomínanej kartotéke na území horných Kysúc v okrese Čadca vyskytuje ako pomenovanie vrchu (Makov) a poľa (Korňa). V oblasti sa využívajú tiež deminutívne (zdrobnené) tvary. Anojkonymum *Beskydok* označuje vrch (Makov, Oščadnica), pričom archívne zápisy dokumentujú v týchto lokalitách tiež podobu *Beskydek* s nárečovou príponou *-ek* (v zmysle nárečovej normy by malo byť *Beskidek*). Tú uvádza Atlas slovenského jazyka (ďalej ASJ) ako pravidelnú príponu v substantívach tohto slovotvorného typu (napr. *chl'ivek*, *capek*) v hornokysuckých pomedzných a kysuckých goralských dialektoch³.

¹ O terminologickom vymedzení pojmov *terénny názov* a *anojkonymum* pozri Valentová, 2009, s. 31 – 34, a 2018, s. 15 – 16.

² Z územia horných Kysúc si všimame terénne názvy z dvoch nárečových oblastí: z územia s výskytom kysuckých goralských nárečí (z obcí Čierne, Čadečka, Horelica, Oščadnica, Skalité a Svrčinovec) a s výskytom hornokysuckých pomedzných nárečí (z obcí Čadca, Dlhá nad Kysucou, Klokočov, Kornica, Korňa, Makov, Milošová, Olešná, Podvysoká, Raková, Staškov, Turzovka a Vysoká nad Kysucou).

³ V Rakovej atlas uvádza pre deminutíva aj koncovku *-ik* (*chl'jevik*). V Oščadnici bola zaznamenaná koncovka *-ok* (*myostok*; ASJ 3/1, mapy, s. 140 – 150, 152; 3/2, komentáre, s. 85, 87, 91) a podľa údajov v hláskoslovnom zväzku atlasu (ASJ 1/1, mapy, s. 49; 1/2, komentáre, s. 55) sa v lokalite využíva aj koncovka *-ak* (*chlapčak*).

V Oščadnici je vrch pomenovaný terénnym názvom *Vreščovský Beskyd*. Vzťahové adjektívum *vreščovský* vo funkcii zhodného prívlastku vzniklo od názvu samoty *Vreščovka* v Oščadnici. Plurálová podoba *Beskydy*⁴ sa dnes používa ako názov označujúci najsevernejšie položené horské pásmo Západných a Východných Karpát – *Moravsko-sliezske Beskydy*, *Západné Beskydy* a *Nízke Beskydy*. Anojkonimum *Slovenské Beskydy* pomenúva pohorie, ktoré sa tiahne od Jablunkovského priesmyku na Kysuciach až po Babiu horu na Orave. Predložkový názov *Na Beskydách* označuje les, pasienok a vrch v Čadečke.

Územie horných Kysúc v okrese Čadca je historicky späté s bezprostredne susediacimi územiami Moravy a Sliezska, predovšetkým so širším okolím Jablunkova a Těšínska. Túto skutočnosť potvrdzuje napr. Slovník pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku, v ktorom je doložený názov *Beskyd* z oblasti južne od Frýdku-Místku a zo širšieho okolia Jablunkova a označuje les, horu, horský hrebeň, kopec a stráň. Horský hrebeň je pomenovaný tiež predložkovým názvom *Na Beskydě*. Takisto sa v uvedených okresoch vyskytujú zdobené podoby *Beskydek* a *Beskýdek*, ktoré pomenúvajú sedlo, kopec a les. Slovník (ktorý spracúva aj názvy vodných tokov) zaznamenáva hydronymum *Potok od Beskyda*, ktoré pomenúva potok podľa smeru toku.

Podľa Milana Majtána (1996, s. 69, a mapa na s. 116), ktorý pri svojich výskumoch čerpal z kartotéky terénnych názvov, názvy typu *Beskyd*, *Beščad* sa vyskytujú na severnom okraji Slovenska v podobách *Beskyd*, *Běskid*, *Biskid*, *Beskydek*, *Beskydčik*, *Beščad*, *Pod Beščadom*. Autor uvádza, že najstaršie známe doklady z územia Slovenska sú z r. 1269 *Beschad* (*Beščad*) a z r. 1575 *Beskith* (*Beskyd*). Obe propriá sú doložené aj v HSSJ I (1991, s. 125), v ktorom sú spracované dve apelatívne maskulinne formy *beskyd*, *beščad* ako spoluheslá s jedným významom „horský vrchol, hrebeň“⁵.

V Slovníku slovenských nářečí I (1994; ďalej SSN), v Slovníku slovenského jazyka I (1959; ďalej SSJ) a v Krátkom slovníku slovenského jazyka (2003; ďalej KSSJ)⁶ sa výraz *beskyd* nenachádza. Plurálová podoba žen-

---

⁴ V kartotéke terénnych názvov na jednom z lístkov so všeobecnou lokalizáciou „Trenčianska stolica“ sa uvádza, že „Beskydom dávajú charakter Kýchere a Kykule“.

⁵ Opisy významov slov – výklady uvádzame tak, ako sú zaznamenané v uvedených slovníkoch.

⁶ Kodifikačné príručky a niektoré slovníky sú dostupné na <https://slovník.juls.savba.sk>.

ského rodu *Beskydy* sa uvádza v Slovníku súčasného slovenského jazyka A – G (ďalej SSSJ) s významom „najsevernejšie položené horské pásmo Západných a Východných Karpát, ktoré sa tiahne od Moravskej brány v Česku cez územie Poľska a Slovenska a končí sa na Ukrajine“.

V Stručnom etymologickom slovníku slovenčiny (2015; ďalej SESS) Ľubora Kráľika lexému *beskyd* nenájdeme.

Apelatívum *beskyd* označujúce „vrchol hory buď holý, nebo porostlý jen křovím, klečí“ s nejasným pôvodom uvádza Václav Machek v etymologických slovníkoch (1957, s. 30, a 1968, s. 52). Upozorňuje na doklad z r. 1653, ktorý dokazuje podobu názvu aj v ženskom rode (V. Brandl, 1876) a tiež na úvahy o prvotnom význame (F. Kopečný, 1954). V Slovníku prasłowiańskom (1974, s. 217) sa na základe lexikálneho materiálu severných slovanských jazykov rekonštruujú maskulinne substantíva *beščadъ* : *beskedъ* : *beskydъ* s významami „hora, horský hrebeň, kopec“, „les na hrebenei alebo horskom svahu“, s príslušnými reflexami v jednotlivých slovanských jazykoch. Vzhľadom na to, že nás zaujíma situácia v kysuckom regióne, zo slovníka vyberáme doložené propriá v plurálovej podobe *Bezčadi*, *Bisčadi*, ktoré na slovenskom území dokladujú „časť Karpát medzi Kysucou a Laborcom“. U karpatských goralov je kontinuant praslovanského *beskydъ* doložený vo význame „veľký, hustý, starý les na hore“ (tamže, s. 217).

Apelatívne podoby *beskyd*, *bezkyd* mužského rodu „horský hřbet pojújící dvě hory (?), hřbet porostlý jen chrastím, klečí, holý vrchol (?“ ktoré sa používajú aj na území Moravy, uvádzajú Karel a Miroslav Kálalovci v Slovenskom slovníku z literatúry aj nárečí (1923, s. 22 – 23).

Podoby *Beskyd* a *Beskid* fungujú aj ako priezviská, a to takmer výlučne vo východnej časti Slovenska (Ďurčo a kol., 1998).

Toponymizáciou vznikol aj terénny názov *Grapa*. Apelatívum *grapa* označuje „neúrodnú kamenistú roľu, obyčajne na svahu“. Z kartotéky terénnych názvov vieme, že na horných Kysuciach sa anojkonymom *Grapa* pomenúvajú lesy (Korňa, Makov, Čierne), polia (Klokočov, Čierne, Oščadnica) a vrchy (Turzovka, Klokočov, Čadca). V skúmanej oblasti sú aj zdobné podoby tohto pomenovania: terénny názov *Grapki*, ktorý označuje les (Turzovka), a *Grapka* – ten pomenúva pole (Čierne). Vzťahové adjektíva vo funkcii zhodného prívlastku v anojkonymách *Klieštikovská grapa* (pasienok v Čadci), *Greňovská grapa* (pasienky v Dlhej nad Kysucou) a *Nuchalovská*

grapa (les v Dlhej nad Kysucou) sa vzťahujú na názvy osád, v ktorých blízkosti sa dané objekty nachádzali v čase vzniku názvu. Posesívne adjektíva v názvoch *Škerova grapa* (vrch v Klokočove) a *Ježíkova grapa* (les v Klokočove) ukazujú na privlastňovanie objektu jednotlivcovi. V oblasti sa využívajú plurálové podoby – *Grapy* (pole v Oščadnici) a už spomínaný názov *Grapki*. Predložkové názvy *V grapách* (pasienky v Turzovke) a *Na grape* (les vo Vysokej nad Kysucou, v Korní a v Olešnej; pole v Korní a Čiernom; vrch v Skalitom) sú so statickým významom. Podľa polohy boli utvorené anojkonýmá *Grapa vyšná* a *Grapa nižná*, ktoré sa vyskytujú vo Vysokej nad Kysucou a každé z nich pomenúva pole.

Na prvý pohľad zápis na lístku v predložkovej väzbe *Pod grapu* (pole v Podvysokej) môže byť názov v spisovnej podobe v akuzatívnej singuláru s dynamickým významom „ísť smerom pod grapu“. Rovnako môže ísť o nárečovú podobu v inštrumentáli singuláru so statickým významom „byť pod grapou“. Totiž substantívna časť názvu s koncovkou *-u* je v uvedených lokalitách tvarom typickým pre feminína skloňovacieho typu *žena* v inštrumentáli singuláru (porovnaj tiež ASJ, 2/1, mapy, s. 51). Vzhľadom na to, že z Podvysokej je kartotečný lístok vyexcerpovaný z dotazníka súpisovej akcie⁷, ide o nárečový zápis, a teda o podobu v inštrumentáli singuláru so statickým významom „byť pod grapou“⁸. Spisovná podoba terénneho názvu by teda bola *Pod grapou*.

Archívne záznamy dokumentujú aj zápisy *Nad grapom* (pole i les v Čiernom) a *Pod grapom* (pole v Čadci). Ich spisovné podoby sú *Nad grapou*, *Pod grapou*. Koncovka *-om* v uvedených názvoch v inštrumentáli jednotného čísla dokazuje existenciu nosových samohlások v podobe samohláska + nosová spoluhláska, charakteristických pre goralské dialekty. V kysuckých goralských nárečiach je všeobecne rozšírená koncovka *-om* okrem Oščadnice (Dudášová-Kriššáková, 1993, s. 145 – 146, a 2017,

⁷ V návode na vypracovanie súpisu chotárných názvov z roku 1965 boli explórátori riadne inštruovaní, ako majú postupovať pri vyplňovaní dotazníka. Ak zapisovali chotárne názvy, nemali ich upravovať do spisovnej slovenčiny, ale bolo potrebné zaznamenať názov v nárečí, a to aj v spojení s predložkami *v*, *do* alebo *na* (porov. Valentová, 2018, s. 35 – 38, a zoznamy názvoslovia z príslušných kysuckých lokalít deponovaných v oddelení dejín slovenčiny, onomastiky a etymológie v Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV).

⁸ V súvislosti s požiadavkou zapisovať do dotazníkov nárečové podoby názvov treba pripomenúť, že zaznamenané zápisy nerešpektovali dôsledne nárečový systém danej lokality.

s. 206 – 212) a Čadečky⁹ (Ramšáková, 2015, s. 234). Zaujímavá je tu skutočnosť, že forma s uvádzanou príponou *-om* bola zaznamenaná v Čadci, kde goralskou lokalitou by mohla byť buď Horelica, alebo Čadečka. Na lístku z kartotéky sa neuvádza presnejší lokalizačný údaj, ale po nahliadnutí do samotného dotazníka pre výskum chotárných názvov z obce Čadca sme zistili, že ide o chotárne názvy z okolia rieky Čadečanky¹⁰. To znamená, že by malo ísť o goralskú nárečovú podobu terénneho názvu z okolia Čadečky¹¹.

Napokon aj archívny zápis *Pod grape* (odkazuje na močaristé pole na rovine v Čiernom) nesie v sebe užitočnú nárečovú informáciu. Koncovka *-e* v substantívnej časti zápisu je nárečovou koncovkou v goralských nárečiach, platnou pre tvary feminín skloňovacieho typu *žena* v akuzatívnej jednotného čísla (Dudášová-Kriššáková, 2008, s. 97) a spisovná podoba zápisu by teda bola *Pod grapu*.

V Slovníku pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku je na území okresov Frýdek-Místek a Vsetín, susediacich s priestorom horných Kysúc v okrese Čadca, doložený názov *Grapka* označujúci lúku, les a pastvinu a predložkové názvy *Na Grapce* (miesto), *Pod Grapku* (pole), *V Grapce* (lúka).

Ak sa pozrieme na situáciu výskytu terénnych názvov súvisiacich s apelatívom *grapa* celoplošne – v rámci slovenského územia, ide o severnú polovicu nášho územia a južnejšiu časť v oblasti Detvy a Hriňovej, osídlenej z Oravy (Majtán, 1996, s. 69, a mapa na s. 117; kartotéka terénnych názvov Jazykovedného ústavu Ľudovíta Štúra SAV).

Podľa V. Machka (1957, s. 117, a 1968, s. 151) apelatívum *grapa* je výraz valašský, lašský i slovenský a používal sa vo význame „neúrodné, zmolami rozryté pole“, pričom uvažuje o rumunskom pôvode. Kálalovci (1923, s. 150) uvádzajú *grapu* aj ako výraz používaný na Morave vo význame „neúrodný pozemok na príkrém svahu“. Pôvodu apelatíva sa podrobne venoval Dumitru Crârnjală (1938, s. 285 – 286), ktorý ho dáva do súvisu s rumunči-

⁹ Do roku 2015 sa v odbornej literatúre nepísalo o tom, že goralské nárečie sa používa aj v niektorých osadách Čadečky – miestnej časti mesta Čadca (Ramšáková, 2015, s. 230).

¹⁰ Čadečanka preteká osadami Čadečky. Osídlením staršia časť Čadečky je goralská (osídľovaná obyvateľmi zo susednej goralskej obce Oščadnica).

¹¹ Možno však predpokladať, že by mohlo ísť aj o záznam nárečovej prípony z goralskej obce Svrčinovec, pretože rieka Čadečanka v Čadečke v osade Škradné sprava priberá riečny prítok zo svrčinovskej osady Liščákovci.

nou (rumunsky je *groapă*), ale nazdáva sa, keďže sa výraz vyskytuje po celom súvislom karpatskom území, že na moravské Valašsko sa mohol dostať aj ruským prostredníctvom.

Rumunský pôvod slova sa uvádza napokon aj v HSSJ I (1991, s. 383) s významom „pole na strmej stráni“, ale v dokladovej časti nájdeme iba toponymum *Grapy* z Kokavy (v súčasnosti Kokava nad Rimavicou) z roku 1792. Autori SSN I (1994, s. 508) uvádzajú ako spoluheslá tri substantívne formy: *grapa* (femininum), *grap* (maskulínium) a *grapy* (pomnožné substantívum) s dvomi doloženými významami: 1. úboč, strmá stráň; 2. neúrodná kamenistá roľa na stráni. Územne ide o lexémy vyskytujúce sa v severotrenčianskych nárečiach (v okresoch Bytča a Považská Bystrica) a v kysuckých dialektoch (v okresoch Čadca a Kysucké Nové Mesto).

V SESS (2015, s. 184) je spracované apelatívum *grapa* s významom „neúrodná kamenistá roľa (obyč. na svahu)“. Rovnakú formu i význam nájdeme v KSSJ a SSSJ A – G, kde sa lexéma hodnotí ako regionalizmus a jedným z dokladov je spojenie *kysucké biedne grapy* (rovnaký doklad je aj v KSSJ a SSJ I). SSJ I (1959, s. 441) zaznamenáva heslo *grapa* s významom „neúrodná, kamenistá roľa, pole na strmej stráni“. Najnovšie etymologické výskumy E. Králik, prezentované v SESS, potvrdili rumunský pôvod slova z *groapă*. Autor sa nazdáva, že na slovenskom území došlo k ďalšiemu vývinu smerom k významu „terénna nerovnosť“ > „[kamenistý] svah“ > „roľa na ňom“.

Podoba *Grapa* bola zaznamenaná v roku 1995 ako priezvisko v okrese Čadca, a to desať z pätnástich záznamov na území Slovenska (Ďurčo a kol., 1998).

V kartotéke terénnych názvov sú z horných Kysúc v okrese Čadca tiež doložené osadné názvy, ktoré vychádzajú z analyzovaných apelatív, napr. *Beskyd* (Makov), *Beskydek* (Oščadnica), *Grapa*, *Pod Grapou*, *Za grapou*, *Na Grape* (Skalité), *Na Grape* (Korňa), *Pod grapami*, *Podgrapy*, *Zagrapa* (Svrčinovec).

Napokon, v súvislosti s karpaticizmami nemôžeme obísť medzinárodný Celokarpatský dialektologický atlas (1988 – 2003), ktorý skúmal jazyky, resp. nárečia ovplyvnené valašskou kolonizáciou, resp. pastierskym spôsobom života a salašníctvom. Ten apelatívum *grapa* (2003, 7. zväzok, mapa 44) na slovenskom území zaznamenáva v Staškove v okrese Čadca na Kysuciach s významom „strmé úbočie vrchu“.

Na pozadí regionálneho i celoslovenského územného výskytu terénnych názvov *Beskyd* a *Grapa* a starších i novších lexikografických spracovaní apelatív *beskyd* a *grapa* sme chceli priblížiť širšej odbornej i laickej verejnosti charakter jazykového materiálu, s ktorým pracujú autori výkladového a dokladového digitálneho slovníka slovenskej a do slovenčiny adaptovanej inojazyčnej apelatívnej i propriálnej lexiky, ktorá sa vyskytuje v terénnych názvoch (dostupného na <https://lstn.juls.savba.sk/>). Autori nevyhnutne pracujú s výsledkami výskumov nielen onomastikov, ale tiež historikov, dialektológov, etymológov a lexikografov. Je to spôsobené tým, že materiál, ktorý sa nachádza v kartotéke terénnych názvov oddelenia dejín slovenčiny, onomastiky a etymológie v Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV, neprináša iba strohé zápisy terénnych názvov a pri koncipovaní hesiel nejde iba o jednoduchý opis a enumeráciu archívnych zápisov.

LITERATÚRA

Atlas slovenského jazyka. 1. Vokalizmus a konsonantizmus. Časť prvá: Mapy. Red. J. Štolc. Bratislava: Vydavateľstvo SAV 1968. 314 s. Časť druhá: Úvod – komentáre – materiály. Red. J. Štolc. Bratislava: Vydavateľstvo SAV 1968. 200 s.

Atlas slovenského jazyka. 2. Flexia. Časť prvá: Mapy. Red. J. Štolc. Bratislava: Veda 1981. 314 s. Časť druhá. Úvod – komentáre. Red. J. Štolc. Bratislava: Veda 1978. 192 s.

Atlas slovenského jazyka. 3. Tvorenie slov. Časť prvá: Mapy. Red. F. Buffa. Bratislava: Veda 1981. 424 s. Časť druhá: Úvod – komentáre – dotazník – indexy. Red. F. Buffa. Bratislava: Veda 1978. 246 s.

BLANÁR, Vincent: Onomastický výskum na Slovensku. In: Jazykovedný časopis, 1965, roč. 16, č. 1, s. 73 – 78.

BLANÁR, Vincent: Akcia súpisu chotárných názvov na Slovensku. In: Slovenský jazyk a literatúra v škole, 1965/66, roč. 12, s. 259 – 261.

CRÂNJALĂ, Dumitru: Rumunské vlivy v Karpatech. Se zvláštním zřetelom k moravskému Valašsku. Praha: Sbor pro výzkum Slovenska a Podkarpatské Rusi 1938. 564 s.

DUDÁŠOVÁ-KRIŠŠÁKOVÁ, Júlia: Goralské nárečia. Bratislava: Veda 1993. 176 s.

DUDÁŠOVÁ-KRIŠŠÁKOVÁ, Júlia: Kapitoly zo slavistiky. II. Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Prešovensis. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove. 2008. 312 s.

DUDÁŠOVÁ-KRIŠŠÁKOVÁ, Júlia: Goralské nárečia z pohľadu súčasnej slovenskej jazykovedy. 2., opravené vyd. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity v Prešove 2017. 248 s. ISBN 978-80-555-1822-0.

ĎURČO, Peter a kol.: Databáza vlastných mien a názvov lokalít na Slovensku. Podklady k projektu Copernicus Programme, project COP-58: Onomastica – Copernicus Database. CD ROM. Paris: ELRA 1998. Dostupné na http://www.juls.savba.sk/durco_priezviska.html.

Historický slovník slovenského jazyka. 1. A – J. Red. M. Majtán et al. Bratislava: Veda 1991. 536 s. ISBN 80-224-0228-1.

KÁLAL, Karel – KÁLAL, Miroslav: Slovenský slovník z literatúry aj nárečí. (Slovensko-český diferenciálny.) Banská Bystrica: Slovenská Grafia 1923. 1012 s. + 104 s.

KOPEČNÝ, František: O záhadě jména Beskydy. In: Adolfu Kellnerovi. Sborník jazykovědných studií. Opava: Slezský studijní ústav 1954, s. 158 – 173.

KRÁLIK, Ľubor: Stručný etymologický slovník slovenčiny. Bratislava: Veda 2015. 704 s. ISBN 978-80-224-1493-7.

Krátky slovník slovenského jazyka. 4., doplnené a upravené vyd. Red. J. Kačala – M. Pisárčiková – M. Považaj. Bratislava: Veda 2003. 985 s. ISBN 80-224-0750-X. Dostupný na: <https://slovník.juls.savba.sk>. KSSJ.

MACHEK, Václav: Etymologický slovník jazyka českého a slovenského. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd 1957. 628 s.

MACHEK, Václav: Etymologický slovník jazyka českého. 2. vyd. Praha: Academia 1968. 868 s.

MAJTÁN, Milan: Štruktúrne typy slovenských chotárných názvov. In: IV. slovenská onomastická konferencia. Bratislava 9. – 10. novembra 1971. Red. M. Majtán. Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied 1973, s. 147 – 160.

MAJTÁN, Milan: Z lexiky slovenskej toponymie. 1. vyd. Bratislava: Veda 1996. 191 s. ISBN 80-224-0480-2.

Обščекарпáтскй дйалектологйческй атлас. Вступителньй выпуск. Скопье: Македонска академйя на науките и уметностите 1987. 185 s.

RAMŠÁKOVÁ, Anna: Hláskoslovné zmeny diferencujúce kysucký nárečový areál. In: Jazykovedné štúdie. 32. Prírodný vývin jazyka a jazykové kontakty. Editori K. Balleková, L. Králik a G. Múcsková. Bratislava: Veda 2015, s. 203 – 211.

Slovník prasłowiański. Tom I (A – B). Red. F. Sławski. Wrocław etc.: Zakład Narodowy im. Ossolińskich Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk 1974. 487 s.

Slovník pomístních jmen na Moravě a ve Slezsku. Brno: dialektologické oddělení Ústavu pro jazyk český AV ČR 2014. Dostupné na <http://spjms.ujc.cas.cz>.

Slovník slovenského jazyka. I. A – K. Red. Š. Peciar. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo SAV 1959. 815 s.

Slovník súčasného slovenského jazyka. A – G. Hl. red. K. Buzássyová – A. Jarošová. Bratislava: Veda 2006. 1134 s. ISBN 978-80-224-0932-4.

Slovník slovenských nárečí. I. A – K. Red. I. Ripka. Bratislava: Veda 1994. 936 s. ISBN 80-224-0183-8.

SVOBODA, Jan a kol.: Osnoven sistem i terminologija na slovenskata onomastika. Скопье: Македонска академйя на науките и уметностите 1983. 413 s.

ŠRÁMEK, Rudolf: Osídlování území mezi řekou Olšavou, Moravou a Bečvou a odraz v tamní toponymii. In: Národopisný věstník. Bulletin d'ethnologie, roč. 78, 2019, číslo 1, s. 5 – 42.

VALENTOVÁ, Iveta: Anojkonymum alebo terénny názov? In: Slovenská reč, 2009, roč. 74, č. 1, s. 31 – 34.

VALENTOVÁ, Iveta: Lexika slovenských terénnych názvov (Konceptia lexikografického spracovania). Bratislava: Vydavateľstvo SAP – Slovak Academic Press 2018. 220 s. ISBN 978-80-89607-69-3.

VIDOESKI, Božidar: Обščекарпáтскй дйалектологйческй атлас. Выпуск 7. Белград – Нови Сад: Сербскаја академйя наук и искуствы 2003. 188 s.